

วารสารศาสตร์รัฐธรรมนูญ ฉบับปีที่ 28 เล่มที่ 1 เดือนมกราคม - มิถุนายน 2569 ฉบับนี้ มีเนื้อหาประกอบไปด้วย บทความวิชาการที่ผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิแบบ Double-blinded peer review 3 คน จำนวน 4 บทความ ได้แก่ (1) บทความ เรื่อง “การเข้าสู่ระบอบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรครั้งแรกของสวีเดน (ค.ศ. 1719-1772)” โดย ศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร บทความเรื่องนี้ผู้เขียนได้นำเสนอแง่มุมทางประวัติศาสตร์การเมืองที่น่าสนใจเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของระบอบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) โดยได้ชี้ให้เห็นข้อเท็จจริงที่มีกฎหมายรองรับว่า แม้อังกฤษจะเป็นต้นแบบของระบอบนี้ แต่สวีเดนถือเป็นประเทศแรกที่มีระบอบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญที่เป็น “ลายลักษณ์อักษร” อย่างชัดเจน ซึ่งเกิดขึ้นก่อนที่ฝรั่งเศสและอังกฤษจะเริ่มใช้คำเรียกนี้อย่างเป็นทางการในศตวรรษที่ 19 เนื้อหาหลักของบทความวิเคราะห์ถึงวิกฤตการณ์ทางการเมืองของสวีเดนหลังความพ่ายแพ้ใน “มหาสงครามทางเหนือ” (Great Northern War) และการสวรรคตอย่างกะทันหันของพระเจ้าคาร์ลที่ 12 โดยปราศจากรัชทายาทในปี ค.ศ. 1718 สถานการณ์ดังกล่าวกลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สิ้นสุดลง และเปิดโอกาสให้สภานันดร (Riksdag) เข้ามามีบทบาทในการต่อรองผ่าน “สัญญาทางการเมือง” กับสมเด็จพระราชินีอูลริกา เอลิโอนอรา เพื่อแลกกับการขึ้นครองราชย์ นำไปสู่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครอง ค.ศ. 1720 ยุคสมัยดังกล่าวจึงถูกขนานนามว่า “ยุคแห่งเสรีภาพ” (Age of Liberty) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยานาจอธิปไตยสูงสุดตกเป็นของรัฐสภา และมีการวางรากฐาน “เสรีภาพที่ยึดโยงกับกฎหมาย” (Law-bound Liberty) อย่างเป็นระบบ บทความนี้จึงไม่เพียงแต่เป็นการทบทวนประวัติศาสตร์สวีเดน แต่ยังเป็นการสำรวจรากเหง้าของอุดมการณ์รัฐธรรมนูญนิยมและการต่อรองอำนาจระหว่างสถาบันกษัตริย์และรัฐสภา ซึ่งเป็นบทเรียนสำคัญในทางรัฐศาสตร์ที่ช่วยให้เข้าใจถึงวิวัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยในระดับสากลได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

(2) บทความ เรื่อง “อธิปไตยแห่งรัฐธรรมนูญในยุคดิจิทัล: บทวิเคราะห์นิติวิธีของสภาแห่งรัฐฝรั่งเศสในคดี French Data Network” เรื่องนี้ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นความขัดแย้งที่แหลมคมระหว่าง “ความมั่นคงแห่งชาติ” และ “สิทธิในข้อมูลส่วนบุคคล” ในยุคที่ข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์กลายเป็นหัวใจสำคัญของการสืบสวนคดีอาชญากรรมและการต่อต้านการก่อการร้าย โดยมีจุดเปลี่ยนสำคัญมาจากคำวินิจฉัยของศาลยุติธรรมแห่งสหภาพยุโรป (CJEU) ที่วางบรรทัดฐานห้ามมิให้รัฐสมาชิกจัดเก็บข้อมูลจราจรแบบ “ทั่วไปและไม่เจาะจง” ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบการทำงานด้าน

ความมั่นคงของฝรั่งเศสที่พึ่งพาการจัดเก็บข้อมูลมหาศาลนี้มาโดยตลอด หัวใจหลักของบทความอยู่ที่การวิเคราะห์นิติวิธีอันแยบยลของสภาแห่งรัฐฝรั่งเศส (Conseil d'État) ในการคลี่คลายวิกฤตการณ์นี้โดยมิได้เลือกหนทางแห่งการแตกหักหรือประกาศสงครามตุลาการกับสหภาพยุโรป แต่ใช้วิธีการยืนยัน “หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ” (Primacy of the Constitution) เหนือกฎหมายลำดับรองของสหภาพยุโรปในกรณีที่กระทบต่อเอกลักษณ์ทางรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้งประยุกต์ใช้ “หลักโซลางเงอฉบับฝรั่งเศส” (Solange) ซึ่งเป็นการยอมรับข้อจำกัดของกฎหมายยุโรป “ตราบเท่าที่” รัฐยังคงเผชิญกับภัยคุกคามร้ายแรง เพื่อรักษาสถานะเดิมของการจัดเก็บข้อมูลเพื่อความมั่นคงเอาไว้ได้อย่างถูกฝาถูกตัว บทความชิ้นนี้ไม่เพียงแต่เป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนถึงศิลปะแห่งการตีความกฎหมายมหาชนในระดับสากล แต่ยังมุ่งเสนอแนะแนวทางสำหรับประเทศไทยในการออกแบบกฎหมายความมั่นคงไซเบอร์และกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) ให้สามารถสร้างดุลยภาพที่ยั่งยืนระหว่างอำนาจอธิปไตยของรัฐและความสงบเรียบร้อย กับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามมาตรฐานสากลในยุคดิจิทัล

(3) บทความ เรื่อง “การปฏิรูปสถาบันทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย: กรณีศึกษาการปฏิรูประบบเลือกตั้งไทย” โดย จิราภรณ์ คำจันทร์ ผู้เขียนได้นำเสนอบทวิเคราะห์ที่แหลมคมเกี่ยวกับหัวใจสำคัญของการเมืองไทย นั่นคือ “ระบบเลือกตั้ง” ซึ่งมีได้ทำหน้าที่เป็นเพียงกลไกทางเทคนิคในการเข้าสู่อำนาจเท่านั้น แต่ยังเป็นสมรภูมิของการจัดสรรโครงสร้างอำนาจที่สะท้อนการต่อสู้ระหว่างกลุ่มพลังทางการเมืองต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษ เนื้อหาหลักของบทความนี้มุ่งสำรวจวิวัฒนาการของการปฏิรูประบบเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับสำคัญ 3 ฉบับ ได้แก่ ปี 2540 ปี 2550 และ ปี 2560 โดยผู้เขียนตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า การเปลี่ยนจากระบบผสมคู่ขนาน (MMM) มาสู่ระบบจัดสรรหุ้นส่วนผสม (MMP) และกลับมาสู่ระบบบัตรสองใบอีกครั้งนั้น มิได้เป็นเพียงความพยายามในการสร้างเสถียรภาพหรือประสิทธิภาพทางการเมืองตามที่กล่าวอ้างเสมอไป แต่กลับแฝงไปด้วยนัยยะทางการเมืองที่ซับซ้อนนำไปสู่เป็น “เครื่องมือ” เพื่อกำหนดทิศทางและผลลัพธ์ทางการเมืองให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มตนเองในขณะนั้น โดยผู้เขียนได้สรุปผลการศึกษาที่น่าขบคิดไว้ว่า トラบใดที่การปฏิรูประบบเลือกตั้งยังคงมุ่งเน้นไปที่การทำลายล้างคู่แข่งทางการเมืองหรือการสืบทอดอำนาจ มากกว่าการสร้างกติกาที่ยึดโยงกับเจตจำนงของประชาชนอย่างแท้จริง การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยที่ยั่งยืนย่อมเกิดขึ้นได้ยาก บทความชิ้นนี้จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการทำความเข้าใจพลวัตของการเมืองไทยในเชิงลึก รวมถึงผู้ที่กำลังมองหาทางออกในการออกแบบสถาบันทางการเมืองเพื่อให้ประเทศไทยก้าวพ้นจากวงจรความขัดแย้งและก้าวสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่เข้มแข็งในอนาคต

(4) บทความ เรื่อง “ศาลรัฐธรรมนูญ กับ หลักศาลต้องไม่พิพากษาเกินคำขอ (Ne ultra petita) : บทสำรวจเบื้องต้นและตัวอย่างของต่างประเทศ” โดย ภวัต ธนกร และนิติกร จิรฐิติกาลกิจ นำเสนอประเด็นทางนิติศาสตร์ที่กำลังเป็นที่ถกเถียงอย่างกว้างขวางในบริบทการเมืองไทย โดยเฉพาะข้อสงสัยที่ว่าศาลรัฐธรรมนูญสามารถวินิจฉัยประเด็นที่อยู่นอกเหนือจากคำร้องของผู้ร้องได้หรือไม่ โดยบทความนี้ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยการสำรวจนิยามของหลัก Ne ultra petita ซึ่งเป็นหลักการสากลที่จำกัดอำนาจศาลให้พิจารณาเฉพาะเรื่องที่ได้รับคำร้องขอ เพื่อประกันความเป็นธรรมและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม หัวใจสำคัญของบทความอยู่ที่การวิเคราะห์ว่า ในคดีรัฐธรรมนูญซึ่งเกี่ยวข้องกับกฎหมายมหาชนและสาธารณประโยชน์ หลักการนี้อาจได้รับการยกเว้นในบางกรณี ผู้เขียนได้ศึกษาเปรียบเทียบกรณีศึกษาจากต่างประเทศ เช่น อินโดนีเซีย อินเดีย โคลอมเบีย และเยอรมนี เพื่อชี้ให้เห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญในประเทศเหล่านี้เคยมีคำวินิจฉัยเกินคำขอ โดยมีเหตุผลรองรับที่น่าสนใจ เช่น เพื่อแก้ปัญหาสัญญากาศทางกฎหมาย หรือเพื่อพิทักษ์ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เป็นต้น ในกรณีที่บทบัญญัติที่ถูกร้องมีความเกี่ยวเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนไม่สามารถแยกพิจารณาได้ บทความนี้ไม่เพียงแต่ช่วยขยายพรมแดนความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรตุลาการ แต่ยังมอบมุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจพลวัตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทยว่าควรจรรักษาดุลยภาพระหว่างการยึดถือเคร่งครัดในคำร้องกับการใช้อำนาจเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของมหาชนอย่างไรในภาวะวิกฤตทางกฎหมาย บทความนี้จึงเป็นบทความที่ไม่ควรพลาดสำหรับผู้สนใจกฎหมายรัฐธรรมนูญและการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ

เนื้อหาในส่วนต่อมา ได้แก่ นานาสาระ ประกอบไปด้วยสรุปการปาฐกถา เรื่อง “สถานการณ์ของหลักนิติธรรมไทยในปัจจุบัน” โดย ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ซึ่งได้อธิบายถึงหลักนิติธรรมไว้ว่า หลักนิติธรรมไม่ใช่เพียงเทคนิคทางกฎหมาย แต่เป็นกลไกกำกับอำนาจรัฐและรากฐานของความไว้วางใจสาธารณะ โดยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับภาวะถดถอยทั่วโลก (Rule of Law Recession) และสำหรับประเทศไทย แม้ว่าหลักการนี้จะถูกบัญญัติในรัฐธรรมนูญแต่ยังมีความท้าทายในมิติของการตรวจสอบการใช้อำนาจและการทุจริต ดังนั้น การเสริมสร้างหลักนิติธรรมจึงต้องมุ่งเน้นความยุติธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centered Justice) พร้อมพัฒนาองค์กรตุลาการให้มีความอิสระควบคู่กับความรับผิดชอบ เพื่อฟื้นฟูความเชื่อมั่นและทำให้รัฐธรรมนูญเป็น “สัญญาประชาคม” ที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

ท้ายที่สุดจะเป็นสรุปนำเสนอในการประชุมนานาชาติของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐ
รัสเซีย ณ นครเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก สหพันธรัฐรัสเซีย หัวข้อ “การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ
และความท้าทายระดับโลกในยุคปัจจุบัน” โดย นายณกต เทพพิทักษ์ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
ซึ่งได้กล่าวถึงความท้าทายของศาลรัฐธรรมนูญไทยท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงระดับโลก ครอบคลุม
ตั้งแต่การปรับตัวสู่ “ศาลดิจิทัล” ด้วยการนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มายกระดับงานคดีและ
การบริการประชาชนหรือบทบาทในฐานะของ “ผู้พิทักษ์สิทธิคนรุ่นอนาคต” ในการตีความรัฐธรรมนูญ
เพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอากาศสะอาด ตลอดจนความมุ่งมั่นในการรักษาความยุติธรรมทาง
รัฐธรรมนูญและหลักนิติธรรมเพื่อคลี่คลายความขัดแย้งและสร้างเสถียรภาพให้แก่บ้านเมือง
ในยุคภูมิรัฐศาสตร์ที่ซับซ้อน

ท้ายนี้ กองบรรณาธิการ ขอขอบคุณผู้เขียนบทความทุกท่านที่ให้เกียรติสร้างสรรค์บทความ
และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารศาลรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะเป็นประโยชน์กับท่านผู้อ่าน ทั้งนี้ หากท่าน
ผู้อ่านมีข้อเสนอแนะประการใดต่อการจัดทำวารสารศาลรัฐธรรมนูญ กองบรรณาธิการขอน้อมรับด้วย
ความยินดียิ่ง

บรรณาธิการ